

TRABZONLU EMİN HİLMİNİN MÜŞTEREK ŞİİRLERİ

Doç. Dr. İ. Hakkı AKSOYAK*

Müşterek şiir, birden fazla şairin katılımıyla oluşturulan manzumelerin genel adıdır. Bu şekilde oluşturulan şiirler için “gazel-i müşterek” ve “müşterek” terimleri de kullanılır. Terimlerden “gazel-i müşterek”in kapsam alanı daha geniştir. Bu terimle sadece müşterek söylenen gazeller değil; her tür nazım şekli ile meydana getirilen müşterek şiirler kastedilir. Elimizdeki örneklere baktığımızda müşterek manzumelerin beyit, kıta, murabba-ı müzdevic, terbi, şarkı, muhammes, tahmis, müşterek gazele tahmis, müseddes, hatta kaside ve kısa mesnevi nazım şekilleri ile yazıldığını görüyoruz. Bu anlam genişlemesinin müşterek şiirlerin daha çok gazel nazım biçimi ile yazılmasından kaynaklandığı anlaşılmaktadır.

Anadolu sahasında müstakil bir manzume olarak ilk müşterek gazeli ise Ahî (ö.1517) ile Vasfî (16. yüzyıl) divanlarında buluyoruz. İkinci müşterek şiir örneği, Nişancı Abdurrahman Paşa (ö.1690) ile Nabi (ö.1712)ye aittir. 19. yüzyılda müşterek şiir sayısında önemli oranda bir artış görülmektedir. Müşterek şiir söylemenin âdeta moda haline dönüşmesi zaman zaman tepki de çekmiştir. O yüzyılda yaşayan Antepî Aynî, müşterek şiire tepkisini bu tür şiiri bölününce değeri azalan mücevhere benzeterek gösterir:

Tansîf edince cevheri kadri şikest olur

Nazm etme Ayniyâ gazel-i müşterek abes

Gerçekten de XIX. yüzyılda yaşayan tanınmış veya tanınmamış pek çok şair, bu tarza iltifat etmişlerdir. Abdulhalim Memduh, Ahmed

* Gazi Üni., Fen-Ed. Fak. Türk Dili ve Ed. Böl. /Ankara. aksoyak@gazi.edu.tr

Cevdet Paşa, Ahmet Rasim, Florinalı Nazım ve Namık Kemal ... müşterek şiiri olan meşhur şahsiyetlerdir.

Bunların yanısıra hayatları hakkında yeterince bilgi bulamadığımız Bâdî, Bergî, Beşiktaşlı Sadi, Çatalcalı Memduh, Çingene Müşfik Efendi, Erganili Mesud, Leskopikli Nurî ... gibi imzalar da karşımıza çıkmaktadır. Ayrıca müşterek şiirlere Bayburtlu Zihnî ve Üsküdarlı Râzî gibi halk şairlerinin katıldığını görüyoruz.

Müşterek şiirlerin başında çoğu zaman bir ibare, bir satır veya bir paragraf hatta bir sayfa tutan başlıklar görülür. Başlıklarda şairlerin hayatı, nereli oldukları, mesleği, şiiri nerede, ne zaman ve ne münasebetle kaleme aldıkları vs. gibi ayrıntılı bilgiler bulunabilir.

Bu manzumeler, genellikle bir gazel yazılıp ardından bir başka şairin eklemeleriyle meydana getirilir. Örneklerden şiirlerin irticalen söylendiğini görüyoruz. Bu durumda şairlerden biri manzumeyi bir mısra veya beyitle başlatır. şairler arasında şiire en son başlayan şair son mısraya da beyitle manzumeyi tamamlar. Her mısra veya beytin başına isimlerini veya isimlerinin baş harflerini kaydederler. Böylece her mısraın hangi şaire ait olduğu bir bakıma tescil edilmiş olur. Müşterek şiiri oluşturan şair sayısı en az iki; en fazla altı olabilmektedir.

Sırası gelen şair, kendine düşen mısra veya beyti kısa sürede ve en iyi şekilde yerine getirmek kaygısında olmuştur. Böylece şairler arasında bir yarışma ruhu doğar. Sırası geldiğinde gerekli katkıyı yapamayan şaire arkadaşlarının takılması da doğaldır. Bu durum da yarışma heyecanının yanında eğlenceli bir ortama da neden olur.

Müşterek şiir yazarlar arasında akrabalık, arkadaşlık, aynı meyhaneye devam etmek, aynı dairede çalışmak, ayrı okulda okumak ve hemşehrilik gibi bağlantılar etkindir. Bu şiirlere mekânlardan başlayarak bir göz atalım. İstanbul'da Fertek Meyhanesi, Yeni kapı meyhaneleri, Bursada teferrüc mesireleri veya bir evdeki mangal başı müşterek şiirlerin oluşturulduğu mekân olur. Özellikle meyhane ortamı bu tür şiirlerin yaratılması için elverişli ortamlar yaratır. Ahmet Rasim, hatıralarında müşterek kıta, rübai, hamriye matlaları, sâkîname girizgâhları ve şarabiye gibi manzumelerin meyhanelerde bir masa etrafında nasıl kaleme alındığını uzun uzun hikâye eder:

Encümen-i şuara mensuplarının da müşterek gazelleri vardır ve bir kısmı meyhanelerde yahut işret masasında yazılmıştır. Meyhanelerden başka kahvehaneler ve mesire yerleri müşterek manzumelerin belli başlı mekânlarıdır. Ayrıca bu tarz şiir yazmanın bazı şehirlerde ve bölgelerde yaygın olduğu gözlemlenmektedir. Örneğin Ordu, Amasya, Trabzon, Yozgat, Bursa, Hatay ve Antalya gibi yerler müşterek şiir söyleme gele-

neğinin yaygınlık kazandığı yörelerdir. En fazla müşterek şiir kaleme alan şairler listesine baktığımızda ilk sırada 29 müşterek gazelle Ordulu Tıflı'yi görüyoruz. Dolayısıyla, şu andaki tespitlerimize göre, Türk edebiyatında en fazla müşterek şiiri Ordulu Hasan Tahsin Tıflı kaleme almıştır. Onu Trabzonlu Hilmî (21), Namık Kemal (8) ve Mehmet İzzet (7) izlemektedir. Tıflı'nın müşterek şiirlerini daha önce yayınlamıştık¹. Bu makalede ise Hilmî'nin müşterek şiirlerini değerlendireceğiz. Ancak önce Emin Hilmi'nin hayatını bu konuda çalışması olan Hilmî İmamoğlu'nun makalesinden özetleyelim.

Trabzon'lu Hüseyin Alemdarzaade Hacı Arif Ağa'nın oğlu olan Emin Hilmi 1831 yılında Trabzon'da doğdu. Asıl adı Mehmet Emin'dir. Şiirlerinde Hilmi mahlasını kullandığı için daha çok Emin Hilmi adıyla bilinir. İlk tahsilini Trabzon'da tamamladıktan sonra, hat icazeti alır ve İstanbul'a giderek dayısı âlim Hoca Pir Efendi'den medrese ilimlerini okur. Arapça ve Farsça öğrenir. 1849 yılında Trabzon Valisi Hayreddin Paşa'nın divan kâtibi olarak memuriyet hayatına başlar. 1856'da Trabzon Meclis-i Kebir azalığı ve sandık eminliği yapar. 10 yıl sonra Erzurum vilayetine tayin edilirse de Trabzon'a olan sevgisinden ötürü, Erzurum'a gidemez ve 15 ay kadar açıkta kalır. Ertesi yıl Trabzon Vilayeti Mektubi mümeyyizliğine ve Vilayet Gazetesi muharrirliğine getirilir. 1877'de açılan ilk Osmanlı Meclis-i Meb'usarı'na Trabzon mebusu olarak girer. 13 Şubat 1878'de meclis kapatılınca İane-i Muhacirin Encümeni kitabeti ve azalığına tayin edilir. Batum muhacirlerinin iskânına memur edilerek tekrar Trabzon'a gönderilir. 1882'de İdare-i Mahsusa vapurları muhasebeciliğine, bir süre sonra da Bahriye Nezareti mektubî kalemi müdürlüğü ile Matbaa-i Bahriyye Nezareti'ne tayin edilerek rütbesi Ula Sınıf-ı Sanisi'ne yükseltilir. 1884'te İstanbul'da vefat eder.

Nakşibendi tarikatına mensup olan Emin Hilmi Efendi'nin mezarı Edirnekapı dışındadır. Eserleri şunlardır:

1. *Divan*: Münşeât'ı ile bir arada Trabzon'da basılmıştır (1293).
2. *Münşeât*. Emin Hilmi Efendi'nin özel mektup ve resmi yazılarının yer aldığı eseridir. Divanıyla birlikte basılmıştır.
3. *Muhakeme-i Ye's ü Emel (İstanbul 1284)*: Münazara tarzında kaleme alınan ve nasihat özelliği taşıyan küçük hacimli mensur bir eserdir. 1285'te Rusçuk'ta tekrar basılmıştır.

¹ İ. Hakkı Aksoyak, "Müşterek Şiir Söyleme Geleneği", *Türklük Bilimi Araştırmaları*, Sivas 1999, S.8, s.239-254; İ. Hakkı Aksoyak, "Ordulu Tıflı Divanında Müşterek Gazeller", *Trabzon ve Çevresi Uluslararası Tarih-Dil-Edebiyat Sempozyumu*, 3-5 Mayıs 2001, Trabzon 2002, s. 305-328.

4. *Paresiz Kasidesi Serhi*: Trabzon'lu Şair Agah Osman Paşa'nın "piresiz" redifli kasidesinin Ziya Paşa'nın ünlü Zafername'si tarzında yapılmış şerhidir (İstanbul 1325).

Basılmamış eserleri de şunlardır:

1. *İstiğfarnâme-i Hilmî*

2. *Muhakeme i İdbar ve İkbal*

3. *Mevzun Durub-ı Emsal*

4. *Kaside-i Kur'aniye*

Emin Hilmî Efendi Divanı'nda 1 Münacat, 2 Na't, 18 kaside ve Canik Mutasarrıfı Rıza Efendi'nin gerçekleştirdiği ıslahatı anlatan 125 beyitlik "İslahname-i Canik" adlı manzume kasidelere bağlı olarak 6 gazel, aynı biçimde Tarihler başlığı ile verilen bölümde de 4 kaside bulunmaktadır. Emin Hilmî Divanı'nda 4 tahmis, 1 muhammes; 152 tarih, 102 gazel 11 Rubai 106 müfredat, 35 mısra ve 3 şarkı yer almaktadır.

Emin Hilmî Efendi'nin Divanı'nda, hayatı ve özellikle Trabzon hakkında geniş bilgiler bulabiliyoruz. Hiç bir şairin divanında bağlı bulunduğu il hakkında bu denli geniş bilgi verilmemiştir. Yazmış olduğu 152 tarih manzumesinin 85 tanesi ve 10 kasidesi Trabzon'la ilgilidir. Özellikle Vali Besim Paşa ve Defterdar Cazim Efendi'ye sunduğu 16 beyitlik "Trabzon" redifli kasidesinde bu kişilerin Trabzon'a olan hizmetlerini dile getirir. Yine buna bağlı olarak yazdığı "Trabzon" redifli gazeli, onun Trabzon'a olan ilgisini, göstermek için yeterli bir delildir. Şair, Şatırzade Ârif Efendi'ye sunmuş olduğu kasidesinde Trabzon'lu olduğunu belirtir:

Divanda Trabzon'da görev yapan 11 vali ile ilgili kasideleri ve tarih manzumeleri vardır. Bu şiirlerde yer yer Trabzon'u, Trabzon'da yapılan çalışmaları, Trabzon kültürünü bulmak mümkündür. Gazeller başlığı altında yer alan 102 gazel ile kaside bölümünde yazılmış olan 6 gazel ile birlikte toplam 108 gazel yazmıştır.

Eşref Paşa, Trabzon defterdarı Raşit Efendi, Defterdar Cazim Efendi, Abdünnafi Efendi (3), Trabzon kadısı Mustafa Asım Efendi ve Emin Efendi'nin gazellerine de nazireler yazmıştır. Bunların yanında "Gazel-i bila-nukat" başlığıyla verilen sadece noktasız harflerle yazılmış olduğu gazeli, İstanbul'da yazılan ve semt adlarını veren bir gazeli ile manzum Farsça-Türkçe sözlük özelliği taşıyan diğer bir gazeli de ilgi çeken gazellerindendir. Emin Hilmî Efendi'nin, "Trabzon" redifli kasidesine ilave olarak yazmış olduğu "Trabzon" redifli gazeli de divanında kayıtlıdır.

Kısacası Emin Hilmî Efendi'nin Divan'ı Trabzon'un bu dönem tarihi hakkında araştırma yapanların müracaat etmeleri gereken en önemli kaynaktır. Bunun yanında, Batum, Bayburt, Giresun, Ordu, Ünye, Samsun gibi Karadeniz sahilinde yer alan birçok yerleşim merkeziyle ilgili bilgileri de onun şiirlerinde bulmak mümkündür. Kısacası o, ilk Osmanlı Meclis-i Mebusanı'nda Trabzon mebusu olarak yer alması gibi önemli bir görevin yanı sıra, Trabzon için önemli bir şair ve Trabzon tarihi için önemli manzumeleri ve yazıları olan bir yazardır².

Daha önce de ifade ettiğimiz gibi bizi en çok ilgilendiren yazımızın konusu olan Emin Hilmî divanındaki müşterek şiirlerdir.

Şairin Divanında Hilmî'nin 10 şairle birlikte oluşturduğu 21 müşterek şiir bulunmaktadır. Divanda Süleyman Talib (1), Mehmet Behcet (4), Alaybeyzade Mehmet Hulusî (2), Osman Âgâh Paşa (1), Tayyibzâde Mehmet Zühdi (1), Mehmet Fevzî (2), Şâkir Şevket (5), Tıflî (2), Hacı Fehmî (1), Bayburtlu Zihnî (2) ile müşterek gazeller yazar. Şimdi söz konusu divanda Hilmî ile müşterek şiir yazan çoğu Trabzonlu veya o çevrede yetişen şairler hakkında kısaca bilgi verelim:

Süleyman Talib (1809-1847): Trabzonlu Üçüncüzâde Hüseyin Ağa'nın oğlu olup, Trabzon'da doğmuştur. Fatin Tezkiresi'nde 1814 yılında doğduğu yazılıdır. Süleyman Tâlib, Sıbyan Mektebi'nde Kur'an-ı Kerim'i bir kere hatmetti. Şiir ile uğraşmaya başladı. Fatin Tezkiresi'nde: "Askerlik mesleğinden sağlık sorunları sebebiyle ve divan olacak miktarda şiirlerinin bulunduğu ve memleketinde "Atâ" mahlasıyla tanındığı" beyan edilmektedir. Tâlib, Sâmî Paşa Trabzon valisi iken onun ve oğlu Subhi Paşa'nın gazellerime nazîre söyleyerek iltifatlarına mazhar olurdu. Tâlib, Sâmî Paşa'nın bir gazeline yazdığı bir nazîreyi birisiyle takdim ettiğinde, Sâmî Paşa; Tâlib'i yanına çağırarak iltifatta bulunmuştur. Bahriye Muhâkemât Dairesi Başkatibi Tâlib, Cerîde-i Havâdis muharriri İsmet, Trabzonlu şairlerden Mehmet Behcet, Timurcuzâde Şeyh Avnî ve Emin Hilmî'yle müşterek gazeller söylemiştir³. Hilmî'nin Trabzonlu Tâlib ile bir müşterek şiir kaleme almıştır (15. manzume)

Mehmet Behcet (1828-1878): Trabzon tüccarından Hacı İsmail Efendi'nin oğlu olup, 1828 yılında Trabzon'da doğmuştur. Mehmet Behcet, şair İsmail Safa, Ahmet Vefa ve şair-yazar Ali Kâminin babası, Peyamî Safâ'nın da dedesidir. Önce medreselerde Arap dili ve edebiyatı tahsil etti. On beş yirmi sene memuriyetlerde bulunduktan sonra, Dîvân Efendiliği ve Hicaz Mektupçuluğu yaptı. Bir aralık istifâ edip İstanbul'a dön-

² A. Hilmî İmamoğlu, "Trabzon'lu Şair Emin Hilmî Efendi", *Trabzon ve Çevresi Uluslararası Tarih-Dil-Edebiyat Sempozyumu*, 3-5 Mayıs 2001, Trabzon 2002, s. 290.

³ Yüksel, *a.g.e.*, s. 93.

dü. 1875'te tekrar Hicaz Mektupçuluğuna tayin olunup gitmiş ise de Mekke öldü. İsmail Safâ, *Huz Mâ Safâ* adlı eserinin Mukaddimesinde babası hakkında bazı bilgiler vermiş, eserinin başına babasının şiirlerini koymuştur. İsmail Safa, "Mevlid-i Pederi Ziyaret" adlı manzum eserinde de babası hakkında bilgiler vermektedir: Mehmet Behcet'in Trabzonlu şair Emin Hilmî ile iki müşterek şiiri bulunmaktadır. Sadeddin Nüzhet Ergun, araştırmaları arasında ele geçen mecmualarda ümmî şair Trabzonlu Tâlip'in yazma divanında Mehmet Behcet'le bazı müşterek gazellerine tesadüf ettiğini ifade etmektedir⁴. Hilmî, Şakir Şevket'ten sonra en çok müşterek şiiri Mehmet Behcet Efendi ile kaleme almıştır. Şiirlerin başlığına göre bu manzumeler, Mehmet Behcet Efendi Hicâz vilayeti mektupçuluğu görevinde bulunduğu esnada yazılmıştır (11., 16., 19., 20. manzumeler).

Alaybeyizâde Mehmet Hulusî (?-4.1.1889): Trabzonlu şairlerden olan Alaybeyizâde Mehmet Hulusî'nin doğum tarihi ile hayatı hakkında ayrıntılı bilgiye sahip değiliz. Gülbahar Hatun Camii'nin güneyinde yer alan mezar kitabesinden anlaşıldığına göre 1889 tarihinde Trabzon'da ölmüştür. Alaybeyizâde Mehmet Hulusî'nin şiirlerinden örnekler bulunamamıştır. Ancak, onun yazdığı ve Topsakalzâde Ali Ağa'ya ait olup, Akçaabat Mezarlık Camii'nin güneyinde yer alan bir mezar kitabesi tespit edilmiştir⁵. Hilmî, Mehmet Hulusî ile iki müşterek şiir yazmıştır. Şiirlerin başlığında Mehmet Hulusî Efendi Trabzon Zabtiye Kâtibi Sâbık Alaybeyizâde şeklinde tanıtılıyor. (7., 14. manzumeler) Bu manzumeler vesileyle Mehmet Hulusî'nin mesleğini öğreniyor ve şiirlerinden örnekler elde ediyoruz.

Osman Âgâh Paşa (1831-1906): Trabzon valisi Hazînedarzâde Osman Paşa'nın Kavasbaşısı Mustafa Ağa'nın oğlu olup, 1831 yılında Trabzon'da doğdu. İbtidâî tahsilini tamamladıktan sonra, 1849'da Kitabet mesleğine girdi. Gemi hocalığı ile kalyon kâtipliği görevlerinde çalıştı. 1852'de devlet tarafından ve İngiltere hükümetinden gümüş madalyalar verildi. Sakız'a gitti. Oradan kitabet ve hesap görevleriyle terfian Midilli'ye gönderildi. Kalyon kâtipliği rütbesiyle tersanede fabrikalar kâtibi oldu. Binbaşı rütbesiyle Fırka-i Zabtiye azalığına, daha sonra da Hüdavendigâr, Hicaz, Pürzerin vilâyetleri Alaybeyliğine nasbedildi. 1877'de İstanbul'da Meclis-i Fırka azalığında, daha sonra, Van, Bitlis, Erzurum, Diyarbakır, Kosova, Halep, Selânik, Manastır ve Ankara vilâyetleri alaybeyliğinde ve kumandanlığında bulundu. Mîr-i Mîrân rütbesini kazandı. Şiirleri tasavvufî ve hikemîdir⁶. Hilmî'nin Diyarbakır Zabıta

⁴ Yüksel, *a.g.e.*, s. 121.

⁵ Yüksel, *a.g.e.*, s. 195.

⁶ Yüksel, *a.g.e.*, s. 255.

Alay Beyi Trabzonlu Osman Âgâh Bey Efendi ile müşterek kaleme aldığı müşterek manzume kaside nazım şekli iledir. Türk edebiyatında müşterek olarak kaleme alınan tek kaside örneğidir. Bu kaside Hüsnü Paşa'nın valiliği zamanında kaleme alınmıştır (1. manzume)

Tayyibzâde Mehmet Zühdî: (1854-1914): Trabzon'un ünlü hâfızlarından Hacı Hâfız Tayyib Efendi'nin ikinci çocuğu olup 1854 yılında Trabzon'da doğdu. Öğrenim çağına geldiğinde ilk öğrenimini babasından gördü. Trabzon'un vaktiyle hâfızların önde geleni olan Hoca Hâfız Tayyib Efendi merhûmun ikinci mahdumudur. Hâfız Mehmet Zühdî'nin ilk memuriyeti babasının ölümü ile boşalan Trabzon Islâhhanesi denilen okulun dini bilimler öğretmenliğidir.

Düzyazı ile kaleme aldığı çalışmaları, gazetelerdeki makâlelerinden ibârettir ki bunları son zamanlarında toplayıp ayrıca, bastırmış idi. Nazım kısmına gelince, çoğunluğu gazete sütunlarına dahildir. "Nevbâve" ismini verdiği şiir mecmuası gençliğinde yazdığı gazelleri içerir. En mühim eseri Nazmu's-siyer'dir. Zühdî, Trabzon'da ölen birçok şahsiyete mezar kitabesi de yazmıştır. Trabzon'daki bir çok mezar kitabesinde onun ölüm tarih manzumeleri vardır⁷. Müşterek şiirlerde Zühdî'nin Divan-ı Temyîz-i Vilâyet Mümeyyizanından olduğunu öğreniyoruz (5. manzume).

Mehmet Fevzî (1828-?): Mehmet Fevzî, Hamâmîzâde Hacı Ahmet Efendi'nin oğlu olup, 1828 yılında Trabzon'da doğdu. Şükrüzâde Ali Efendi, Müderris Kölezâde Süleyman Efendi ve Kara Abalı Süleyman Efendi'den ders aldı. 1850-51'de İstanbul'a giderek Fatih Medresesi müderrislerinden Karınâbâdlı Abdurrahman Efendi'nin derslerine devam etti. Hocasının ısrarı üzerine 1858'de Trabzon'un Soğan pazarı'ndaki Sakız Ağa Camiinde vaaz vermeye başladı. 1861'de (diploma) aldı. 1864'de ruûs sınavına girerek başarı elde etti. İki yıl sonra tekrar Trabzon'a dönerek ticaretle meşgul oldu. Mehmet Fevzî, Trabzon Valisi Esat Muhlis Paşa tarafından ilk Trabzon Salnamesinin yazılmasına memur edildi. Daha sonra iki defa Trabzon istinaf Mahkemesi azalığında bulundu. 1880 yılında Müftü seçildi. Daha sonra Hacca gitti. Mehmet Fevzi'nin ölüm tarihi tespit edilemedi⁸.

Hilmî Hammamîzade Mehmet Fevzî Efendi iki müşterek şiir yazmıştır. Şiirlerde Hammamîzade Mehmet Fevzî Trabzon ulemasından ve müderris olarak tanıtılıyor (12., 21. manzumeler).

⁷ Yüksel, *a.g.e.*, s. 279.

⁸ Yüksel, *a.g.e.*, s. 319.

Şâkir Şevket: Şâkir Şevket (1847-1878): Şâkir Şevket Efendi, Yemenici Durmuşoğlu Mehmet'in oğludur. 1875'te Trabzon valisi Ahmet Râsim Paşa ile Trabzon'a döndü. 1878'de Ahmet Râsim Paşa ile Trabzona geldi ve Vilâyet Gazetesi başyazarlığı ile Mektûbî Kalemî Mümeyyizliği yaptı.

Trabzon tarihi basılmıştır. Bunun sonunda "Şevketnâme-i Osmanî" unvanlı manzum bir tarihçe vardır. Şiirleri elde değildir⁹. Hilmî ile yazdıkları müşterek şiirlerin başlığından Şâkir Şevket'in "Meclis-i İdâre-i Vilâyet"te ikinci kâtip olarak görev yaptığı yazılıdır¹⁰. Hilmî'nin birlikte en fazla müşterek şiir kaleme aldığı şairlerdendir¹¹. Hilmî'nin Şâkir Şevket ile beş adet müşterek şiiri vardır. Şiirlerin başlığındaki bilgilere göre bunlar bu şiirler Şâkir Şevket vilayet idare meclisinde ikinci kâtiplik yaptığı sıralarda yazılmıştır (2., 3., 9., 8., 10. manzumeler).

Tıflî (1849-1908): Hasan Tahsin Tıflî, Naip Hasan Sıdkî'nin oğludur. 1864'de yeni açılan Amasya Rüşdî mektebine devam etti. 1868'de Trabzon vilâyeti mektubî kalemine girdi. Kura ile Erzurum'a gitti. Dördüncü ordu kitabetinde çalıştı. Beş ay sonra Trabzon'a döndü. Daha sonra babasının naip bulunduğu Giresun'a gitti. 1870'de Ordu kazası yazı işleri kâtipliğine, ertesi sene Amasya ikinci kâtipliğine tayin edildi. Bir ay sonra memuriyeti lağv olundu. Daha sonra Mecidözü malmüdürlüğünde, Fatsa nahiyesi naip vekilliğinde, Ordu âşar emaneti baş kâtipliğinde, Tirebolu malmüdürlüğünde istihdam edildi. Rus harbinde gönüllü olarak askere katıldı. Ferahlı anbar memuru, Ordu baş tahsildarı, bidayet mahkemesi başkâtibi, ikinci defa Ordu tahrirat kâtibi oldu. Bir müddet köyü olan Biben (Topluca)'e çekildi. Son olarak Ordu belediye riyasetine, Hendek âşar memurluğuna atandı. Köyünde kendi parasıyla yaptırdığı medresede ders verdi 1316'da ilmiye rütbesi ile Edirne paye-i mücerredî tevcih ve Ordu kazası müftülüğüne tayin olundu.

Arap ve Fars dillerini okur, yazar, meclisârâ, hoşgû bir zat olduğu rivayet olunuyor. İbnülemin, Tıflî'nin edebî kişiliği ile ilgili şu değerlendirmeleri yapıyor: Hal ve mevkiine ve muhitine göre manzumeleri takdire şayandır. Daha müsait bir zeminde yaşamış, büyük şairlerle karşılaşmış görüşmüş olsaydı; güzel manzumeler vücuda getirebilirdi¹². Hilmî Ordu lu Tıflî ile iki müşterek şiir yazmıştır. Bunlardan ilki Şâkir Şevket'in az-

⁹ İbnülemin, *a.g.e.*, C. 3, s.1764; Yüksel, *a.g.e.*, s. 131.

¹⁰ Emin Hilmî, *Divan-ı Hilmî-i Trabzonî*, İstanbul 1293, s.118-119, 120, 132, 133.

¹¹ Yüksel, *a.g.e.*, s. 131.

¹² İbnülemin Mahmud Kemal İnal, *Son Asır Türk Şairleri*, "Tıflî", İstanbul 1988, s.1903-1934.

ledilmesi konusundadır. Müşterek şiirler içinde konusu bakımından elimizdeki tek örnektir (4., 18. manzumeler).

Hacı Fehmî Efendi: Hilmi'nin müşterek şiir kaleme aldığı şairlerden biri de Trabzonlu müderris Hacı Fehmî Efendi'dir. (17. manzume). Hacı Fehmî hakkında kaynaklarda herhangi bir bilgi bulunmamaktadır.

Bayburtlu Zihnî (1797-1959): Bayburt'ta doğan Zihnî iyi bir medrese eğitimi alır. Çok genç yaşta Trabzon'da bulunduğu, oradan İstanbul'a geçtiği muhakkaktır. Daha sonra Eğinli Salih paşa ve Osman Paşa'nın kâtipliklerinde bulunur. Sonuncu kâtipliği Trabzon'dadır. 1838'de hacca gider ve bir müddet Mısır'da kalır. 1840'ta ordu ile Akka'ya gider. 1846'da İstanbul'a döner. Hopa'ya müdür olarak atanır. Hopa'dan sonra Of'ta görev alır. Erzurum ve Erzincan'da görev yaptıktan sonra, 1953'te Ünye, Sürmene ve Vakfikebir müdürlükleri görevinde bulunur. 1959 yılında Trabzon'dan Bayburt'a giderken vefat eder¹³.

Hilmi'nin Bayburtlu Zihnî ile iki müşterek gazeli vardır (6., 13. manzumeler).

Emin Hilmi'nin müşterek şiirleri vasıtasıyla şu bilgilere ulaşılmış bulunuyoruz: Hilmi ile müşterek şiir kaleme alan şairlerin genellikle hayatları ve edebî kişilikleri hakkında ayrıntılı bilgilere sahibiz.

Bu şairlerin çoğu Trabzon'un köklü ve tanınmış ailelerinin çocuklarıdır. Süleyman Talib, Trabzonlu Üçüncüzâde Hüseyin Ağa'nın oğlu; Mehmet Behcet, Trabzon tüccarından Hacı İsmail Efendi'nin oğlu; Osman Âgâh Paşa, Trabzon valisi Hazinedarzâde Osman Paşa'nın Kavasbaşısı Mustafa Ağa'nın oğlu; Tayyibzâde Mehmet Zühdî, Trabzon'un ünlü hâfizlarından Hacı Hâfız Tayyib Efendi'nin ikinci çocuğu; Mehmet Fevzî, Hamâmîzâde Hacı Ahmet Efendi'nin oğlu; Şâkir Şevket Efendi, Yemenici Durmuşoğlu Mehmet'in oğludur. Ordulu Tıflî de Naip Hasan Sıdkî'nin oğludur.

Hacı Fehmî ve Alaybeyizâde Mehmet Hulûsî'nin hayatları ve şiirleri hakkında ise çok fazla bilgimiz Hilmi'nin bu şairlerle müşterek şiirler kaleme almış olması bu konudaki bilgi eksikliğimizi bir nebze de olsa da gidermiş bulunmaktadır. En azından Trabzon ve çevresinde yaşayan ancak zamanla unutilan şairlerin şiirlerinden örneklerini görme imkânımız olmaktadır.

¹³ Saim Sakaoğlu, "Bayburtlu Zihnî", *Büyük Türk Klasikleri*, İstanbul 1989, s. 225-226.

1

Hâlâ Zabtiye Müşiriyet-i Celîlesine Zâbıta-pervâz-ı İkbâl Olan vezîr-i Sâhib-i Hüsn-i Tedbîr Devletlü Hüsnü Paşa Hazretlerinin Hudavendigâr Vilâyet-i Celîlesi Valîliği Hengâmında Ser-âmedân-ı Bûlegâ-yı Zamânededen Olup Hâlâ Diyarbekir Zabıta Alay Beyi Bulunan Trabzonî İzzetli Osman Âgâh Bey Efendi ile İştirâken Bi't-tanzim Takdîm Olunan Kasîdedir.

[Mef'ûlü Mefâ'îlü Mefâ'îlü Fa'ûlün]

- 1 A Ey âsaf-ı devrân u saf-ârâ-yı vilâyet
H Vey dâver-i Dârâ-fer-i âlây-yı vilâyet
- 2 H Re'yin nesak-fezâ-yı ekâlîm-i makâsıd
A Fikrinde girihgîr kazâyâ-yı vilâyet
- 3 A Hükümün tutuk-ârâ-yı nihân-hâne-i hikmet
H Mekşûf sana kufl-ı hafâyâ-yı vilâyet
- 4 H Kilkin reşehât-âver-i inbîk-i maârif
A Tabında beyân-nâme-i eczâ-yı vilâyet
- 5 A Buldu kad-i iclâlin ile kadr dü-bâlâ
H Oldun sebep-i fahr-ı serâpâ-yı vilâyet
- 6 H Zâtındır o hürşîd-i cihân-tâb-ı kerâmet
A Yâ bedr-i furûg-efgen-i sahrâ-yı vilâyet
- 7 A Hüsn-i nazarın mâye-i iksîr-i safâdır
H Hâk-i kademin cevher-i kîmyâ-yı vilâyet
- 8 H Dîbâce-i elfâz-ı kerem nüsha-i tabın
A Fihrist-i dilin nâkıl-ı manâ-yı vilâyet
- 9 A Dürr-i sühanın zîb-dih-i silk-i kavânîn
H Emrin heme-câ râbıta-bahşâ-yı vilâyet
- 10 H Aklındır o Behzâd-ı Nigâr-hâne-i temkîn
A Ya saykal-ı mir'ât-ı mücellâ-yı vilâyet
- 11 A Kisb-i şeref etmektedir ol ülke-i Bursa
H Zâtın olalı vâlî-i vâlâ-yı vilâyet
- 12 H Vâ-beste imiş nâhun-ı tedbîrüne zîrâ
A Hall olmada vaktinde muammâ-yı vilâyet
- 13 A Bir nüsha-ı mazbûta-ı emniyyete döndü
H Şîrâzelenip cild-i mutarrâ-yı vilâyet

- 14 H Endîşe-i fikrinle girip gâr-ı hafâyâ
A İz gösteremez fitne-i ber-pây-ı vilâyet
- 15 A Söndürdün ocagını bütün ehl-i şekânın
H Kül öksüzüne döndü eşirrâ-yı vilâyet
- 16 H Dest-i keremin etmese îkâdına imdâd
A Yanmaz ebeden şem-i şeb-ârâ-yı vilâyet
- 17 A Kuhsâr-ı vakârında cihân dâne-i hardal
H O dâneye bir cüz olamaz cây-ı vilâyet
- 18 H Ey âsaf-ı bü'l-fazl-ı zamân ilmîne nisbet
A Bir nokta gibi nüsha-ı kübrâ-yı vilâyet
- 19 A İsmîni gibi hulkun da idâren de güzeldir
H Zâtın ise en ahsen-i paşa-yı vilâyet
- 20 H Mümkün değil evsâfını hakkıyla hikâye
A Tut kim olalım nâtika-pîrâ-yı vilâyet
- 21 A Artık sözü ikmâl edelim vakt-i duâdir
H Tâ ki olalım kâfiye-cûyâ-yı vilâyet
- 22 H Mâ-dâm ola ser-nâme-i devrânda nâmı
A Zîbâyış-i dîbâce-i esmâ-yı vilâyet
- 22 A Zâtı ola ârâyış-i gerdûne-i ikbâl
H Devr eyleye tâ çerh-i muallâ-yı vilâyet
- 23 H Tanzîm ederek bendesi **Hilmî** ile **Âgâh**
A Bu nazmımızı eyledik isrâ-yı vilâyet¹⁴

2

Meclis İdâre-i Vilâyet Kâtib-i Sânisî Şâkir Şevket Efen-
diyle Müşterekdir

[Mef'ûlü Fâ'ilâtü Mefâ'ilü Fâ'ilün]

- 1 H Bir nâzenîn zümre-i hûbândır o şûh
Ş Bir nev-resîde verd-i gülistândır o şûh
- 2 Ş Her bir cihetle hüsnünü teslîm ider gören
H Gâyet güzel bir âfet-i devrândır o şûh
- 3 H Hüsnün görüp de ana gönül vermemek muhâl
Ş Bir dil-firîb-i memleket-i ândır o şûh

¹⁴ Emin Hilmi-Osman, *Divan-ı Hilmi-i Trabzonî*, İstanbul 1293, s.22-23.

- 4 Ş Temlik etdi mülket-i mısır-ı melâhati
H Lâyık denirse Yûsuf-ı Kenândır o şûh
- 5 H Halk-ı cihân silsile-i zülfüne esîr
Ş Temlik-sâz-ı gerden-i insândır o şûh
- 6 Ş İşrâb ederse zevk-i şarâb-ı visâlini
H Denir o demde menba-ı ihsândır o şûh
- 7 H Ser-mest eyler âlemi sahbâ-yı sohbeti
Ş Neşe-fezâ-yı meclis-i rindândır o şûh
- 8 Ş Ben aglayınca kûşe-i sicn-i firâkda
H Gülünc edip bu hâleti handândır o şûh
- 9 **Hilmî**yi etdi çeşm-i füsûn-sâzı pek zebûn
Şevket ne çâre bir büt-i fettândır o şûh¹⁵

3

Meclis İdâre-i Vilâyet Kâtib-i Sânisî Şâkir Şevket Efen-
diyle Müsterekdir.

[Mef'ûlü Fâ'îlâtü Mefâ'îlü Fâ'îlün]

- 1 H Hicr-i ruhunla zâr u hazîn olduğum yeter
Ş Bu sûret ile hâdise-bîn olduğum yeter
- 2 Ş Çek pençe-i firâkunı cism-i zebûndan
H Hem-nakş-ı sadr-ı fass-ı nigîn olduğum yeter
- 3 H Bâb-ı serây-ı vuslatı aç dest-i lutf ile
Ş Künc-i firâk u gamda mekîn olduğum yeter
- 4 Ş Bildim ki yokdur ehl-i mürüvvet zamânede
H Şâhid bu hâle ehl-i yakîn olduğum yeter
- 5 H Yitmez mi bunca cevr ü cefâ ey melek-likâ
Ş Nâle-resâ-yı arş-ı berîn olduğum yeter
- 6 Ş Çıkmaz hemîşe bîm-i firâkın hayâlden
H Bu fikret ile ser-be-zemîn olduğum yeter
- 7 H Söz var mı **Hilmî** fitnat-ı tab-ı beligime
Ş **Şevket** benim de böyle fatîn olduğum yeter¹⁶

¹⁵ Emin Hilmî-Şâkir Şevket, *Divan-ı Hilmî-i Tirabzonî*, s.118-119.

¹⁶ Emin Hilmî-Şevket, *Divan-ı Hilmî-i Tirabzonî*, s.120.

4

Trabzon Meclis İdâresi Kâtib-i Sânîsi Şevket Efendi Azline Nazîre Olmak Üzre Şuêarâdan Tıflî Efendi ile Müşterek İnşâd Olu-
nan Gazeldir

[Mefâêîlün Mefâêîlün Mefâêîlün Mefâêîlün]

- 1 H Göñül dânen-de-i magz-ı muammâ-yı muhabbetdir
T Hayâlim mücrim-i râz-ı hafâyâ-yı muhabbetdir
- 2 T Eser yok jeng-i gamdan çünkü mazhar-ı sûret-i sıdk
H Zamîrim öyle miréat-i musaffâ-yı muhabbetdir
- 3 H İki ebrûsu yârin safha-i menşûr-ı hüsnünde
T Sanîe-i kilik-i kudret çifte tigrâ-yı muhabbetdir
- 4 T Nice tahlîs-i dâmen edebilsin Yûsuf-ı tabeım
H O şûh-ı mısır-ı behcet kim Zelhâ-yı muhabbetdir
- 5 H Olur dil hem çü Vâmık-ı reh-neverd-i mihnet
T Bu hâle bâis olan şevk-i Azrâ-yı muhabbetdir
- 6 T N'ola her bâr lutfi bâr-ı cennet olsa cânânîñ
H Ki hüsnü bâg-ı Adn ü kaddi tûbâ-yı muhabbetdir
- 7 H Nazîre addedersem nola **Hilmî** Şevket-i asra
O da **Tıflî** gibi ser-ceyş-i illâ-yı muhabbetdir¹⁷

5

Divan-ı Temyîz-i Vilâyet Mümeyyizânından Müteveffâ
Zühdî Efendiyle İştirâken İnşâd Olunan Gazeldir.

[Mefâ'îlün Mefâ'îlün Mefâ'îlün Mefâ'îlün]

- 1 H Bu şeb bilmem enîs-i câme-hâb-ı vuslatın kimdür
Z Celîs-i bezm-i germ-â-germ-i câm-ı sohbetin kimdir
- 2 Z Egerçi nûş-ı zehr-i firkatınle dil-harâbam ben
H Aceb kim zâik-i tiryâk-i ke's-i ülfetin kimdir
- 3 H Esîr-i halka-ı zülf-i siyeh-kârın biziz ammâ
Z Çerâg-ı bâb-ı lutfun şâdmân-ı himmetin kimdir
- 4 Z Sana ey şûh küstâhâne bir arz u niyâzım var
H Bu hüsn ü ân ile bâdî-i şân u şöretün kimdir
- 5 H Harîm-i vaslına lâyıık denilse **Hilmî**-i nâ-kâm
Z Bu **Zühdî** âşıkından gayrı cânâ niyyetin kimdir¹⁸

¹⁷ Emin Hilmi-Tıflî, *Divan-ı Hilmî-i Trabzonî*, s.120.

6

Şuarâdan Sâhib-i Dîvân Bayburdî Müteveffâ Hacı Zihnî Efendiyle Müştereken Söylenilen Gazeldir.

[Fe‘ilâtün Fe‘ilâtün Fe‘ilâtün Fe‘ilün]

- 1 Z Dili gel mevsimidir şâd edecek günlerdir
H Bülbülü gussadan âzâd edecek günlerdir
- 2 H Mazhar-ı neşv ü nemâ oldu riyâz-ı âlem
Z Bülbül-i gam-zede feryâd edecek günlerdir
- 3 Z Geldi tamîre yine âlemi mimâr-ı bahâr
H Bâg-ı şehir-i dili âbâd edecek günlerdir
- 4 H N'ola azm eyler ise gülşene ol serv-i hırâm
Z Âşık-ı gam-keşe imdâd edecek günlerdir
- 5 Z Pişgâh-ı çemeni döşedi ferrâş sabâ
H Andelibâna o gül dâd edecek günlerdir
- 6 H Bün-i gülde mey-i gül-fâm içelim ey sâkî
Z Bezm-i câm-ı Cemi bünyâd edecek günlerdir
- 7 Râyet-i kilki dikip sahn-ı bahâra **Zihnî**
Hilmî bu arsada bir ad edecek günlerdir¹⁹

7

Tırabzon Zabtiye Kâtibi Sâbık Alaybeyzâde Mehmet Hulusî Efendiyle İştirâken İnşâd Olunan Gazeldir

[Mef‘ûlü Fâ‘ilâtü Mefâ‘ilü Fâ‘ilün]

- 1 MH Sürmez dakîka vakt-i meserret gelir geçer
HL Durmaz bu kadar sâniye sâat gelir geçer
- 2 HL Vaktiyle eyle dâmen-i tedbîri der-miyân
MH Mânend-i ebr hâlet-i fırsat gelir geçer
- 3 MH Olma kemâl-i hüsnüne magrûr sevdiğim
HL Senden bu hüsn ü ân ile şöhret gelir geçer
- 4 HL Zülf-i abîr-i dil-keşine olalı esîr
MH Semt-i hayâle her dem o âfet gelir geçer

¹⁸ Emin Hilmî-Zühdi, *Divan-ı Hilmî-i Tırabzonî*, s.125.

¹⁹ Emin Hilmî-Bayburtlu Zihnî, *Divan-ı Hilmî-i Tırabzonî*, s.125.

- 5 MH Görsem o serv-i kâmeti vakt-i hırâmda
HL Dilden hayâl-i hevl-i kıyâmet gelir geçer
- 6 HL Sen muktedâ-yı câmi-i hüsn ü melâhat ol
MH Mihrâb-ı aşka hayl-i cemâat gelir geçer
- 7 MH Bûs-ı lebinden olalı nevmîd ey perî
HL Seyl-i sirişk-i dîde-i hasret gelir geçer
- 8 HL Teşne isem de gerçi zülâl-i visâline
MH Fikr-i lebinle hâl-i harâret gelir geçer
- 9 H Verir dimâğa gerçi biraz çâşni-i zevk
H Etmez karâr lezzet-i vuslat gelir geçer
- 10 MH Zîr-i felekde böyle buldukça **Hilmîyâ**
HL Serden **Hulûsî** nice felâket gelir geçer²⁰

8

Meclis İdâre-i Vilâyet Kâtib-i Sânisî Şevket Efendiyle

Müstereken Söylenilen Gazeldir.

[Fe'îlâtün Fe'îlâtün Fe'îlâtün Fe'îlün]

- 1 H Edelim hâl-i dil-i zârı o şûha teblîg
Ş Ola ki merhametin etmeye bir lahza dirîg
- 2 Ş Nâvek-i hicri degül sâde o kaşı yayın
H Hancer-i cevri deler sînemi mânende-i tîg
- 3 H Tayanır sıklet-i âzâra rakîb-i har-hû
Ş Mütehammildir anun üstüne bâr-ı gamı yığ
- 4 Ş Âteş-i aşkın ile puhte olan uşşâka
H Nimet-i vuslatı gösterme degil lâyıq çig
- 5 H Gark-ı deryâ-yı mahabbet olalı zevrak-ı dil
Ş Düşdü engine dirîga bulamaz bir yir sıg
- 6 Ş **Şevketâ** arz-ı belâgat iden âlemde ola
H **Hilmî**-i asr gibi şâir-i hem-tab-ı belîg²¹

²⁰ Emin Hilmi-Mehmet Hulûsî, *Divan-ı Hilmi-i Tirabzonî*, s.125-126.

²¹ Emin Hilmi-Şevket, *Divan-ı Hilmi-i Tirabzonî*, s.132.

9

Efendi-i Mümâ ileyh ile Müşterekdir.

[Mef'ûlü Fâ'ilâtü Mefâ'îlü Fâ'ilün]

- 1 H Gönüm hevâ-yı kâkülüne düşdü lâ-hilâf
 Ş Yok bu sözümde kıl kadar ey meh-likâ hilâf
- 2 Ş Etsem ne rütbe aşkdan izhâr u bess-i acz
 H Davâ sahîh lîk olur iştikâ hilâf
- 3 H Dârûsı varsa sabr zarûrî degil midir
 Ş Olur denirse illet-i aşka devâ hilâf
- 4 Ş Halvet-nişîn-i tekkegeh-i aşk olalı dil
 H Serdim zemîn-i mihnete postu bilâ-hilâf
- 5 H Dü dîde şâhid işte husûl-i mahabbete
 Ş Olmaz güvâhı var ise bir müddeâ hilâf
- 6 Ş Eyler yemîn eşk-i terim fart-ı aşkına
 H Ey nûr-ı dîde sanma ki bu mâcerâ hilâf
- 7 H Hakkımda etme azvine agyârın iltifât
 Ş Adâ ne derse cümlesi ey dil-rübâ hilâf
- 8 Ş Öyle marîz-i illet-i aşkam ki sevdigim
 H Bundan ümîd-i çâre-i sıhhat bana hilâf
- 9 H **Hilmî** misâl-i vâkıadır vâkıât-ı dehr
 Ş **Şevket** heb ân ü ân-ı cihân vâkıâ hilâf²²

10

Efendi-i Mümâ ileyh ile Müşterekdir.

[Mef'ûlü Fâ'ilâtü Mefâ'îlü Fâ'ilün]

- 1 H Kıldım dakîk-i fikr-i miyânı ne var ne yok
 Ş Bu bahsde makâle-i sâni ne var ne yok
- 2 Ş Vâsf-ı lebinde lutf ile açdırma agzımı
 H Ben lâl-i aşka göre dehânı ne var ne yok
- 3 H Terk et şu zıll-ı mahzda varlık tasvîrin
 Ş Bir zerre ol ki âlem-i fânî ne var ne yok
- 4 Ş Her kanda olsa yâda hayâl-i adem gelir
 H Dilde vücûd-ı fikr ü nişânı ne var ne yok

²² Emin Hilmî-Şevket, *Divan-ı Hilmî-i Tırabzonî*, s.132.

- 5 H Var mı felekde mihr-i ümîdin gören aceb
 Ş Görmüş bu yerde öyle kesânı ne var ne yok
- 6 Ş Cevri füzûndur o büt-i nâzın fütâdeye
 H Rahme gelince sorma hiç anı ne var ne yok
- 7 H **Hilmî** bırak tasavvur-ı hestî-i âlemi
 Ş **Şevket** ko kıl u kâl-i cihânı ne var ne yok²³

11

Hicâz Vilâyet-i Celîlesi Mektupcusu Saadetlü Mehmet
 Behcet Efendiyle Müşterek Gazeldir.

[Mef'ûlü Mefâ'îlü Mefâ'îlü Fa'ûlün]

- 1 H Âlemde bir âhû-nigehin aşkına çatdık
 B Sayd olmadı ammâ nidelim çok kovalatdık
- 2 B Ömrüm diyerek sarmaga ol genc civânı
 H Vâdî-i felâketde dil-i zârı kocatdık
- 3 H Rahm etmedi hiç hâlimize kuru kuruya
 B Bûs-ı lebi ümmîdi ile agzı sulatdık
- 4 B Aslâ gözümüz yaşına da bakmadı ammâ
 H Biz bâb-ı tazallümde yine suyuna yatdık
- 5 H Açıldı bu şeb eski elem defteri **Hilmî**
 B Meyl-i dili **Behcet** yine bir şûha yamatdık²⁴

12

Tırabzon Ulemâsından ve Müderrisîn-i Kirâmdan
 Hammâmî-zâde Mekremetlü Mehmed Fevzî Efendiyle Müştereken Söy-
 lenilen Gazeldir.

[Fe'ilâtün Fe'ilâtün Fe'ilâtün Fe'ilün]

- 1 H Ârızın dâire-i bâg-ı bahâdır güzelim
 F Dehenin gonca-ı gülzâr-ı safâdır güzelim
- 2 F Zülf-i müşgînini bilmem neye teşbîh etsem
 H Anber-i Çîn desem belki hatâdır güzelim
- 3 H Kahramânlıkda sana Rüstem-i âlem diyemem
 F O da bî-tâb-ı gamın olsa sezâdır güzelim

²³ Emin Hilmi-Şevket, *Divan-ı Hilmî-i Tırabzonî*, s.132-133.

²⁴ Emin Hilmi -Mehmet Behcet, *Divan-ı Hilmî-i Tırabzonî*, s.133.

- 4 F Kipriğin ceş-i saf-ârâ-yı nigâhdır kim²⁵
 H Çeşmin ol leşkere bir mîr-livâdır güzelim
- 5 H **Hilmî** âşüftedir ey Leylî-i devrân sana
 F Âşıkın biri de **Fevzî**-i gedâdır güzelim²⁶

13

Şuarâ-yı Be-nâmdan Bayburdî Müteveffâ Hacı Zihnî E-fendi ile İnşâd Olunan Gazel-i Müsterekdir

[Mef'ûlü Mefâ'îlü Mefâ'îlü Fa'ûlün]

- 1 H Ey gamzesi cellâd senin yandım elinden
 Z Kan dökmede üstâd senin yandım elinden
- 2 Z Şeb-tâ-be-seher âhımı eflâke yetirdin
 H Bin dâd ile feryâd senin yandım elinden
- 3 H Göz yaşımı mânend-i Fırât eyledin icrâ
 Z Belki Şat-ı Bagdâd senin yandım elinden
- 4 Z Pervâne-i dil yandı yiter şem-i ruhunda
 H Yitmez mi bu îkâd senin yandım elinden
- 5 H Bir lahza beni eylemedin nâil-i vuslat
 Z Ey zâlim u bî-dâd senin yandım elinden
- 6 Z Etdin nigeh-i nâz ile dil mülkünü berbâd
 H Etmez misin âbâd senin yandım elinden
- 7 Z **Hilmî**yi dahı eyledin âşüfte-i endûd
 H Ey **Zihnî**-i nâ-şâd senin yandım elinden²⁷

14

Alaybeyzâde Mehmet Hulûsî Efendiyle Müsterek Gazel-dir.

[Fâ'ilâtün Fa'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilün]

- 1 HU Hâtır-ı nâ-şâdımı lutfunla şâd etmez misin
 HÎ Hâlîme ey şâh-ı hüsnüm rahm u dâd etmez misin
- 2 HÎ Hasr edip de germî-i ikrâmını agyâra heb
 HU Bendeni bir kerre lutfun ile yâd etmez misin

²⁵ Vezin tutarsız.

²⁶ Emin Hilmî-Mehmet Feyzî, *Divan-ı Hilmî-i Tirabzonî*, s.136.

²⁷ Emin Hilmî-Hacı Zihnî, *Divan-ı Hilmî-i Tirabzonî*, s.138-139.

- 3HU Hecr-i lalinle Kızılırmaga döndü çeşmimiz
Hİ Seyr-i seyl-âb-ı hûn-âlûd-ı murâd etmez misin
- 4 HU Yandı cismim âteş-i aşkınla gel imdâdına
HA Ey gül-i nâzım bu hâle itimâd etmez misin
- 5 HU Sûret-i endîşe-i âmâlimiz görsen nola
HI Sîne-i âyîne mânendin güşâd etmez misin
- 6 Hİ Tîg-ı müjgânınla agyârı zahim-dâr eyleyip
HU Sevdiğim hîç ragbet-i ecr-i cihâd etmez misin
- 7 HU Müşterek vâdîde nâ-dîde **Hulûsî** nazm edip
Hİ Bu gazelle **Hilmî** tenşît-i fuâd etmez misin²⁸

15

Şuarâdan Tırabzonî Merhûm Tâlib Efendiyle Müşterek
Söylenilen Gazeldir.

- [Fe'îlâtün Fe'îlâtün Fe'îlâtün Fe'îlün]
- 1 T Şemveş hâlîmi ol mehveşe yandım bu gece
H Hâlet-i sûziş-i pervâneyi andım bu gece
- 2 H Subha dek hasret-i hûrşîd-i ruhunla cânâ
T Seyr edip mâh-ı münîri oyalandım bu gece
- 3 T Başıma kayd-ı azîm oldu hevâ-yı zülfün
H Bir acîb ukde-i zencîre dolandım bu gece
- 4 H Geh leb-i âlini geh ârızını yâd ederek
T Tâ sâgar-ı mey gibi her renge boyandım bu gece
- 5 T **Tâlib**in mazhar-ı envâr-ı füyûzât iken
H **Hilmî** ilhâm-ı ilâhiyle inandım bu gece²⁹

16

Hicâz Vilâyet-i Celîlesi Mektupçusu Sa'âdetlü Mehmet
Behcet Efendiyle Müşterek Gazeldir

- [Mef'ûlü Fâ'îlâtü Mefâ'îlü Fâ'îlün]
- 1 B Uyduk hevâ-yı vslata Allah yol vere
H Düşdük zihî tarîkate Allah yol vere

²⁸ Emin Hilmî-Mehmet Hulûsî, *Divan-ı Hilmî-i Tırabzonî*, s.139.

²⁹ Emin Hilmî-Talib, *Divan-ı Hilmî-i Tırabzonî*, s. 140.

- 2 H Açdık sütûn-ı zevrak-ı maksûda bâdbân
B Ser-menzil-i selâmete Allah yol vere
- 3 B Çekdik zimâm-ı keşmekeş-i esb-i gafleti
H Uyduk reh-i hidâyete Allah yol vere
- 4 H Etdik revân pâyine ol serv-i nevresin
B Seyl-i sirişk-i hasrete Allah yol vere
- 5 B Gitdi havâdis almak için kûy-ı dilbere
H Peyk-i sabâ-yı himmete Allah yol vere
- 6 H Biz kaldık ise merve-i hayretde **Hilmîyâ**
B Râh-ı safâda **Behcete** Allah yol vere³⁰

17

Müderrişinden Tırabzonî Müteveffâ Hacı Fehmî Efendiyle Müştereken Söylenilen Gazeldir.

[Mef'ûlü Fâ'ilâtü Mefâ'îlü Fâ'ilün]

- 1 F Sevdim o şûh-ı mug-beçeyi her ne hâl ise
H Oldum harîs-i vaslı hayâl-i muhâl ise
- 2 H Bâdî-i rifat oldu cehâlet zamânede
F Güm-nâm-ı âlem olmada ehl-i kemâl ise
- 3 F Bin cân fedâya nezr edeyim vaslıma eger
H Sarmak o şûh-ı cilvegeri ihtimâl ise
- 4 H İnkâr-ı aşk-ı kâkülün edip de zâhidâ
F Küfr etme öyle boynuma olsun vebâl ise
- 5 F Çeşm-i füsûn-sâzı ile sihr-i gamzesi
H Aldı olanca aklımı bilmem ne âl ise
- 6 H Aldıkça feyz-i terbiyet eşk-i dîdeden
F Bir serv-i nâz-ı dehr olur ol nev-nihâl ise
- 7 H Kaldım verâ-yı bâb-ı temennâda **Fehmiyâ**
F Açılmaz oldu **Hilmî** serây-ı visâl ise³¹

³⁰ Emin Hilmî-Mehmet Behcet, *Divan-ı Hilmî-i Tırabzonî*, s.140.

³¹ Emin Hilmî-Fehmî, *Divan-ı Hilmî-i Tırabzonî*, s.141.

18

Tıflî Efendiyle Müşterek Gazeldir

[Fâ'îlâtün Fâ'îlâtün Fâ'îlâtün Fâ'îlün]

- 1 H Lal-i nâbınla kadeh mercân mercân üstüne
T Sanki konmuş lalden fîncân fîncân üstüne
- 2T Koç başınçün akli vermişken nedir bu kasd-ı cân
H Var mı şer-i aşkda kurbân kurbân üstüne
- 3 H Okşayıp zülfün miyânın aldım âgûşa bu şeb
T Kîl ü kâlsiz eyledim isyân isyân üstüne
- 4 T Sâgar-ı gülgünü lalinle görünce muttasıl
H Uçuşur mey-hânede rindân rindân üstüne
- 5 H Bârekallâh hüsn-i rûyun gibi hulkun da güzel
T Eylemiş Mevlâ sana ihsân ihsân üstüne
- 6 T Mecma-i hûbânı dil sâil gibi keckül-be-kef
H Devr ile etmekdedir selmân selmân üstüne
- 7 H Şevket-i dânâya pey-revlik edince Hilmîyâ
T Zihn-i Tıflîye gelir irfân irfân üstüne³²

19

Mümâ İleyh Behcet Efendiyle Müşterekdir

[Mef'ûlü Fâ'îlâtü Mefâ'îlü Fâ'îlün]

- 1 B Derd-i derûn safha-ı tabîre sığmadı
H Harf-i merâm nüsha-i takrîre sığmadı
- 2 H Müşkil meâl-i âyet-i nûr-ı izâr-ı yâr
B Bir vech ile hulâsa-i tefsîre sığmadı
- 3 B Bir hâl ile o sîm-teni sarmak istedim
H Sîm-i merâm pûte-i tedbîre sığmadı
- 4 H Bir cevri ile harâb u yebâb etdiğin gönül
B Bin mihr ile ne çâre ki tamîre sığmadı
- 5 B Çok düşdüm ardına ben o âhû-yı vahşetün
H Dâm-ı emelde halka-ı teshîre sığmadı
- 6 Derd-i derûnu **Hilmî** ne gûne edem beyân
Behcet beyâna gelmedi tahrîre sığmadı³³

³² *Divan-ı Hilmî-i Trabzonî*, s.141; Yüksel, a.g.e., s. 148; Tıflî, *Divan*, s.238.

³³ Emin Hilmi-Behcet, *Divan-ı Hilmî-i Trabzonî*, s.143.

20

Mümâ İleyh ile Eyzân Müsterekdir

[Fe'îlâtün Fe'îlâtün Fe'îlâtün Fe'îlün]

- 1 H Ne gurûr etmeli ne kesr-i vakâr eylemeli
 B Kişi her vazda taltîf-i şîâr eylemeli
- 2 B Sâbit-i dâire-i himmet olup çün perkâr
 H Merkez-i sabr u mekânetde karâr eylemeli
- 3 H Dehrde tâ ki tamâm ola hilâl-i maksûd
 B Âsmân-ı emeli geşt ü güzâr eylemeli
- 4 B Sâkiyâ genc-i harâbât-ı meyin rindânı
 H Acebâ kanda varıp def-i humâr eylemeli
- 5 H Sıfr-ı zâid gibi tatîl-i makâm etmeyerek
 B Niam-ı Îzîdi bir kerre şumâr eylemeli
- 6 B Âhiri âlem-i kevnin ki ademdir **Behcet**
 H **Hilmîyâ** hâkde tevsî-i mezâr eylemeli³⁴

21

Trabzonlu Şâir Emin Hilmî ile Müsterek Bir Gazel

[Mefâ'îlün Mefâ'îlün Mefâ'îlün Mefâ'îlün]

- 1 Derûn-ı sînemiz halvetgeh-i tanbûrdur sensiz
 Tenimde mûlarım ser-rişte-i santûrdur sensiz
- 2 Visâl-i bâde-i lalin ile mahmûrdum evvel
 Gönül şimdi meded ol neşeden mehcûrdur şimdi
- 3 Kanı ol dem emerdim kana kana bal dudağından
 Gönül dürci idelden münkatı zenbûrdur sensiz
- 4 Eger seyr-i gülistân eylesem kaddin hayâliyle
 Gözümden hüsn ü kadd ü serv-kâmet dûrdur sensiz
- 5 Ezelden kâm-rân-ı meclis-i vaslın idi **Hilmî**
 Süleymânım henûz **Fevzî** gibi bir mûrdur sensiz³⁵

³⁴ Emin Hilmî-Mehmet Behcet, *Divan-ı Hilmî-i Tirabzonî*, s.144

³⁵ Yüksel, *a.g.e.*, s.321.